



## Slapende Blauwe Kiekendieven tijdens de winter 2002/2003

Pieter Wouters

**In navolging van 2001 en 2002 zijn er in de winter van 2002/2003 weer de drie bekende slaappleatsen van Blauwe Kiekendieven geteld.**

### INLEIDING

Evenals vorige winter hebben we weer drie slaappleatsen van de Blauwe Kiekendieven gevolgd doormiddel van simultaantellingen. Al snel bleek dat de slaappleat in de Reuselse Moeren dit jaar niet werd gebruikt. Ook de slaappleat op de Landschotse Heide werd minimaal gebruikt, wat tot gevolg had dat er weinig tussentijdse tellingen werden uitgevoerd. Drie uur blauwbekken en dan nog steeds niets gezien te hebben stimuleert ook niet echt. Op de Cartierheide hadden de tellers hier geen last van, daar kwamen zoveel vogels slapen dat daar geen tijd was om kou te krijgen.

### METHODE

De methode is ten opzichte van het vorige telseizoen nauwelijks veranderd.

Alleen het tijdstip waarop de tellers 's avonds op de slaappleat dienden te zijn is veranderd. Vorig jaar dachten we dat als we 30 tot 45 minuten voor zonsondergang op de slaappleat aanwezig waren, dit voldoende was om alle slapende vogels te kunnen tellen. In de praktijk blijkt dit niet te zijn en dient men zeker anderhalf uur voor zonsondergang aanwezig te zijn. Op de Cartierheide kwamen namelijk steeds enkele exemplaren zeer vroeg naar de slaappleat.

Verder is de methode hetzelfde gebleven en werden er weer zoveel mogelijk variabelen genoteerd.

Het op leeftijd brengen van de slapende vogels blijft lastig, dan wel onmogelijk voor vogels die diep in de schemer aankomen. Daarom wordt er in het verslag weer alleen onderscheid gemaakt tussen volwassen, uitgekleurde mannetjes, en de rest, ringstaarten genaamd.

### RESULTATEN

#### Reuselse Moeren

In de Reuselse Moeren zijn geen slapende kiekendieven vastgesteld. De slaappleat van 2001/2002 is alleen tijdens de eerste drie simultaantellingen bezocht. Er is slechts één overtrekkende ringstaart gezien tijdens de simultaantelling van 23 november. Deze vogel kwam hoog overvliegen naar oostelijke richting. Gezien de tijd tussen het waarnemen en de tijd dat de laatste ringstaart aankwam op de slaappleat op de Cartierheide kan men stellen dat het zeer waarschijnlijk om dezelfde vogel gaat.

#### Landschotse Heide

Het aantal vogels dat op de Landschotse Heide kwam slapen was minimaal. In het vroege najaar sliepen er een tot twee vogels daarna heeft er een tijd niets geslapen en vanaf januari kwamen er wel weer een of twee vogels slapen. De laatste slaper is op 19 april gezien.

#### Cartierheide

Evenals vorig jaar kwamen deze winter ook hier de meeste vogels slapen. Het hoogtepunt viel eind december toen er een aantal malen dertien slapers werden geteld. De laatste slapers werden op 29 maart gezien. Daar er begin april niet is geteld, is het goed mogelijk dat ze er begin april ook nog hebben geslapen. In ieder geval waren ze op 14 april niet meer aanwezig. Wel werd er op 30 april om 21.15 uur nog een ringstaart gezien die vanaf de Witrijt richting de Cartierheide vloog.



Tabel 1: Schematisch overzicht van de tellingen op de Cartierheide tijdens de winters 2001/2002 en 2002/2003.

| maand | winter | aantal tellingen | maximum | minimum | gemiddeld | Gemiddeld aandeel volw. mannetjes (%) |
|-------|--------|------------------|---------|---------|-----------|---------------------------------------|
| Nov.  | 01/02  | 2                | 4       | 3       | 3.5       | 14.2 %                                |
|       | 02/03  | 3                | 5       | 3       | 4.3       | 23.0 %                                |
| Dec.  | 01/02  | 8                | 6       | 2       | 3         | 12.5 %                                |
|       | 02/03  | 8                | 13      | 6       | 9         | 37.5 %                                |
| Jan.  | 01/02  | 4                | 5       | 3       | 4         | 43.7 %                                |
|       | 02/03  | 4                | 11      | 9       | 10        | 32.5 %                                |
| Feb.  | 01/02  | 3                | 11      | 6       | 8         | 29.1 %                                |
|       | 02/03  | 4                | 7       | 3       | 4.7       | 36.8 %                                |
| Mrt.  | 01/02  | 8                | 11      | 2       | 6.9       | 1.3 %                                 |
|       | 02/03  | 3                | 7       | 3       | 4.6       | 14.2 %                                |
| Apr.  | 01/02  | 3                | 2       | 1       | 1.3       | 0%                                    |
|       | 02/03  | 0                |         |         |           |                                       |

Tabel 2: Schematisch overzicht van de tellingen op de Landschotse Heide tijdens de winters 2001/2002 en 2002/2003.

| maand | winter | aantal tellingen | maximum | minimum | gemiddeld | Gemiddeld aandeel volw. mannetjes (%) |
|-------|--------|------------------|---------|---------|-----------|---------------------------------------|
| Nov.  | 01/02  | 4                | 2       | 0       | 1.25      | 80.0 %                                |
|       | 02/03  | 9                | 1       | 1       | 0.9       | 62.5 %                                |
| Dec.  | 01/02  | 5                | 2       | 0       | 1         | 80.0 %                                |
|       | 02/03  | 3                | 2       | 0       | 0.75      | 50.0 %                                |
| Jan.  | 01/02  | 7                | 5       | 2       | 3.1       | 91.0 %                                |
|       | 02/03  | 2                | 2       | 1       | 1.3       | 100.0 %                               |
| Feb.  | 01/02  | 6                | 5       | 3       | 4.7       | 45.5 %                                |
|       | 02/03  | 0                |         |         |           |                                       |
| Mrt.  | 01/02  | 6                | 9       | 4       | 6.3       | 31.5 %                                |
|       | 02/03  | 8                | 2       | 1       | 1.5       | 58.3 %                                |
| Apr.  | 01/02  | 5                | 4       | 1       | 2         | 20.0 %                                |
|       | 02/03  | 3                | 1       | 1       | 1         | 0%                                    |

## HERKOMST

Evenals vorig jaar is er gekeken in welke richting de vogels bij een ochtendtelling wegvlogen en uit welke richting ze 's avonds kwamen aanvliegen. Voor de Reuselse Moeren zijn natuurlijk geen data beschikbaar, maar er werd daar wel een erg leuke waarneming gedaan.



Tijdens de simultaantelling van 23 november werd om 16.21 uur een ringstaart ontdekt die hoog over de Moeren vloog, in een rechte vlucht in oostelijke richting. De vogel kon tot 16.24 uur worden gevolgd en al die tijd bleef hij hoog vliegen, steeds in dezelfde richting. Op de slaappleaats Cartierheide kwam zowel om 16.41 uur als om 16.43 uur een ringstaart aan uit westelijke richting! Men mag aannemen dat een van deze twee vogels de ringstaart was die over de Reuselse Moeren is gevlogen. Deze waarneming ondersteunt de braakbalvondst met de plastickorrels uit het Arendonkse (Wouters 2003).

### Cartierheide

#### *Inkomende vogels*

Als we alle waarnemingen (n=99) bij elkaar nemen dan zien we duidelijk twee voorkeursrichtingen: west en zuid. Terwijl noord ook nog wel een klein topje laat zien maar een stuk minder duidelijk dan de andere twee richtingen. Vorige winter was er geen duidelijke voorkeur voor een bepaalde richting. Als we de waarnemingen splitsen tussen volwassen mannetjes en ringstaarten dan zien we een duidelijke tweedeling ontstaan. Het merendeel van de volwassen mannen (n=31) komt uit een zuidelijke richting terwijl de voorkeursrichting van de ringstaarten (n=68) duidelijk westelijk en in mindere mate noordelijk is (tabel 1).

Tabel 1: Aantal inkomende exemplaren per windrichting.

| windrichting | 2001/ 2002  |           | 2002/ 2003  |           |
|--------------|-------------|-----------|-------------|-----------|
|              | ring-staart | volw. man | ring-staart | volw. man |
| N            | 18          | 4         | 9           | 9         |
| NO           | 3           | 1         | 3           | 2         |
| O            | 8           | 1         | 3           | 6         |
| ZO           | 3           | 2         | 2           | 3         |
| Z            | 13          | 20        | 11          | 4         |
| ZW           | 3           | 1         |             |           |
| W            | 20          | 2         | 30          | 1         |
| NW           | 2           |           | 10          |           |

### *Vertrekkende vogels*

's Morgens vliegen de vogels op en vertrekken meestal meteen van de slaappleaats.

We zien een eigenaardig gevormde grafiek met twee duidelijke punten: richting zuid en richting noord. Als we ook hier een verschil maken tussen de volwassen mannetjes (n=10) en ringstaarten (n=23) dan zien we dat de zuidpiek veroorzaakt wordt door de volwassen mannen en de noordpiek door de ringstaarten.

Vorige winter vertrokken de meeste vogels ook richting noord maar toen was er geen duidelijke tweedeling tussen de geslachten (zie tabel 2). De getallen laten zien dat het jachtgebied van de ringstaarten ergens ligt tussen een westelijke en noordelijke richting t.o.v. de slaappleaats. Die van de volwassen mannetjes ligt duidelijk ten zuiden van de slaappleaats. Een van die jachtgebieden waar frequent meerdere mannetjes jaagden was het gebied de Weijerkens. Een extensief beheerd agrarisch gebied in bezit van SBB. Waarom ze hier kwamen jagen was duidelijk, sommige delen van het gebied leken door de hoeveelheid muisenholtjes wel op een gatenkaas

Tabel 2: Aantal vertrekkende exemplaren per windrichting.

| windrichting | 2001/ 2003  |           | 2002/ 2003  |           |
|--------------|-------------|-----------|-------------|-----------|
|              | ring-staart | volw. man | ring-staart | volw. man |
| N            | 12          | 2         | 7           | 3         |
| NO           |             |           | 1           |           |
| O            | 2           | 1         |             |           |
| ZO           | 1           | 1         | 4           |           |
| Z            | 2           | 6         | 1           | 1         |
| ZW           |             |           | 1           | 1         |
| W            | 4           |           | 2           |           |
| NW           | 2           |           | 1           |           |

### Landschotse Heide

#### *Inkomende vogels*

Het aantal data (n=13) van de Landschotse



Heide is, doordat er deze winter weinig vogels kwamen slapen, erg mager. De vogels kwamen uit alle richtingen aanvliegen, alleen de noordwest richting springt er iets uit. Er is geen onderscheid tussen de ringstaarten en de volwassen mannetjes.

#### *Vertrekkende vogels*

Hiervoor geldt hetzelfde als voor de inkomende vogels (n=12). Onderscheid tussen de ringstaarten en de mannetjes is er niet. Er is een lichte voorkeur voor een zuidoostelijke richting en een zuidwestelijke richting.

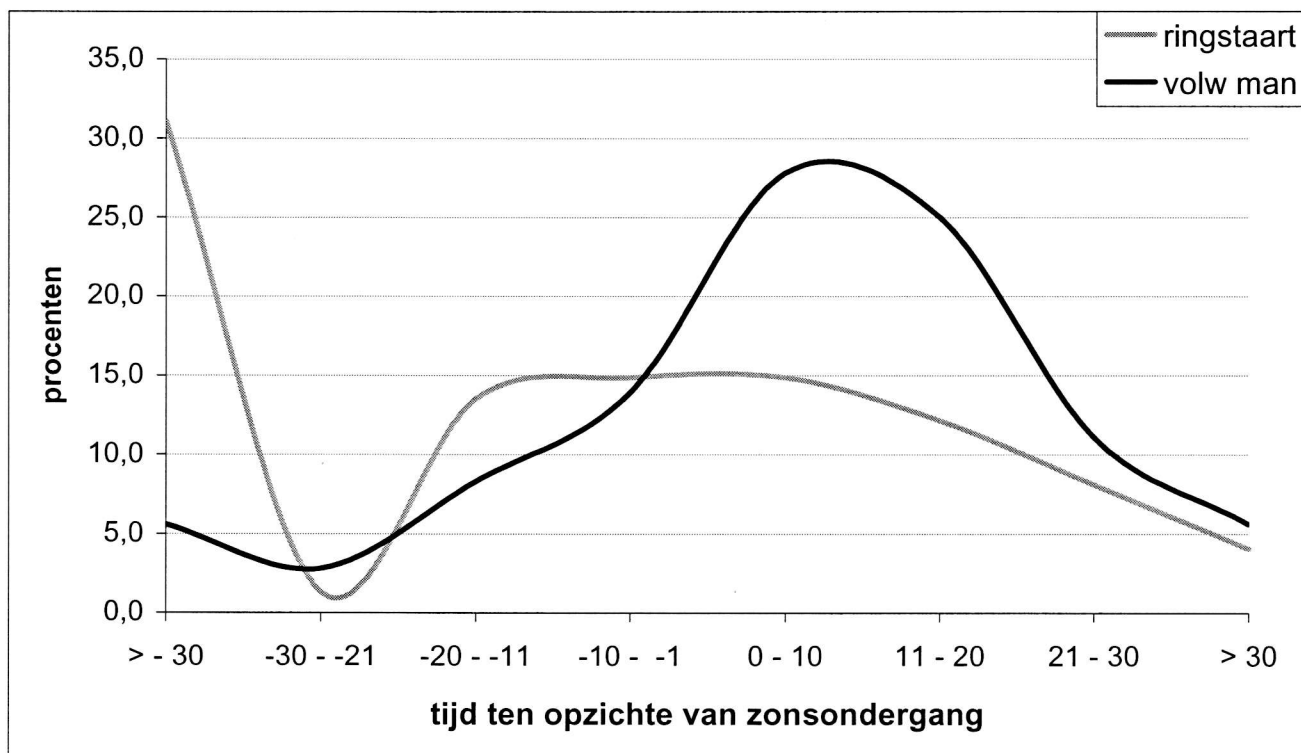
#### **Tijdstip van aankomst en invallen op de slaappleaats.**

Evenals vorig jaar vliegen de meeste vogels vrijwel direct naar de plaats waar ze gaan slapen, om met een korte draai in te vallen. Vaak zit tussen het ontdekken van een aankomende vogel en het daadwerkelijk invallen maar één minuut. Ook nu is gekeken of er, zoals vorige winter het

len van de ringstaarten en de volwassen mannetjes. Dit is ook nu weer het geval. De volwassen mannetjes vallen over het algemeen iets later in dan de ringstaarten (figuur 1). De spreiding is ook nu weer erg groot. Deze ligt bij de ringstaarten tussen -142 minuten en +42 minuten t.o.v. zonsondergang. Bij de volwassen mannetjes was dit tussen -76 minuten en +43 minuten.

Als we de twee grafieken van de winters 2001/2002 en 2002/2003 vergelijken dan zien we bij de mannetjes een vrijwel identieke grafiek (figuur 3). Bij de ringstaarten (figuur 2) zien we wel een verschil. De top voor >-30 minuten is veel hoger in deze winter dan in de vorige. Een mogelijke oorzaak hiervoor is het feit dat er nu vaak al twee tot drie uur voor zonsondergang begonnen werd met tellen. In de winter 2001/2002 was dit niet het geval en daardoor zullen zeker de vroeg invallende exemplaren zijn gemist. Wat natuurlijk invloed heeft op het verloop van de grafiek.

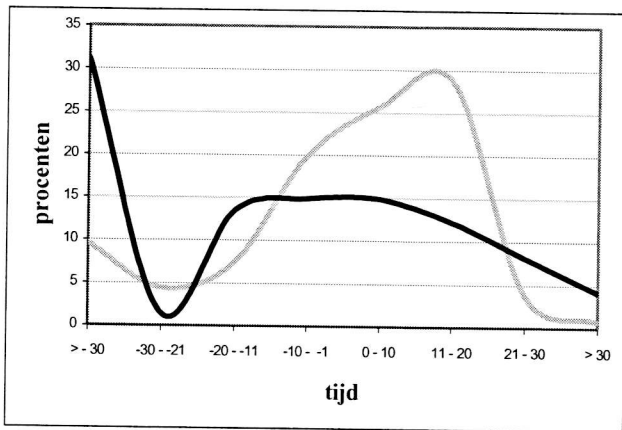
Figuur 1: Schematische weergave van de invaltijden. Zowel voor slaappleaats Cartierheide als Land-schotse Heide.



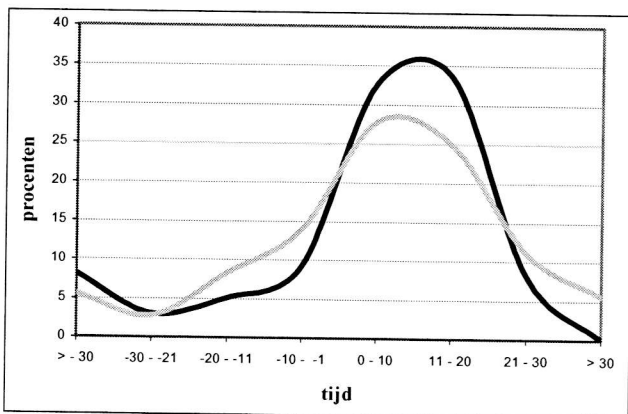


Figuur 2 en 3: Boven de invaltijden van de ringstaarten. Onder eenzelfde grafiek voor de volwassen mannetjes.

■ 2001/2002 ,  
□ 2002/2003.



Figuur 2



Figuur 3

### Voedsel

Tweemaal zijn de braakballen verzameld namelijk eind december en begin april. De raapmethode is onveranderd gebleven. Elke braakbal is tijdens het rapen apart verpakt. Braakballen die met meerdere bij elkaar lagen zijn apart verpakt maar wel per slaapplek bij elkaar gehouden.

Bij het pluizen is er weer vanuit gegaan dat een prooi in zijn geheel in één braakbal terecht komt. Braakballen van Konijnen en Hazen zijn samen genomen daar het niet altijd even duidelijk was of het nu om een jonge haas dan wel een jong konijn ging. Het merendeel van dit soort braakballen

bestaat echter zeker uit jonge hazen.

De rest van de braakballen bestaat uit de soorten: Rosse Woelmuis; Ondergrondse Woelmuis; Bosmuis; Bos-, Dwerg- en Huisspitsmuis. Hierbij gaat het steeds om enkele exemplaren.

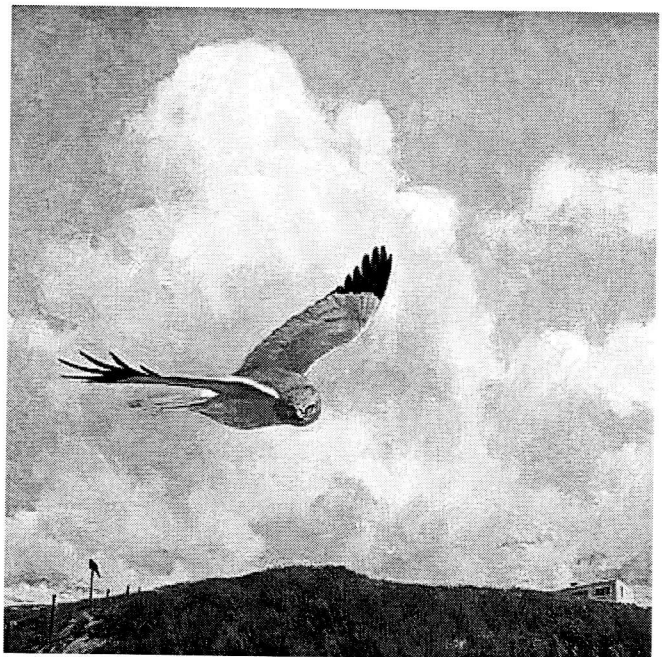
### Resultaten

#### Cartierheide

Als gevolg van het groot aantal slapers, ook veel braakballen (tabel 3). Totaal maar liefst 575 ex. Met een gemiddelde pluissnelheid van 6-10 ballen per uur!!

Het najaar: Doordat er anderhalve maand verschil zit in de data waarop de braakballen zijn verzameld zien we duidelijke verschillen in het aandeel van de diverse prooien. Het aandeel woelmuizen ligt in de eerste winter lager en er staan al jonge hazen op het menu.

Het voorjaar: Het aandeel woelmuizen is in beide jaren vergelijkbaar, resp. 52.5 tegen 49.7 procent. We zien wel dat in de eerste winter een flink deel van het voedsel bestaat uit haas/konijn wat in de tweede winter niet zo is. Voor de vogels geldt het omgekeerde. Dit alles zou een gevolg kunnen zijn van het groter aandeel mannetjes op de slaapplek.



Blauwe Kiekendief X

Tekening: Robin d' Arcy Shill-



Tabel 3: Inhoud braakballen slaappleats Cartierheide winter 2001/2002 en 2002/2003.

| raapdatum      | 16-02-02 |      | 16-04-02 |      | 31-12-02 |      | 19-04-03 |      |
|----------------|----------|------|----------|------|----------|------|----------|------|
|                | n=104    |      | n=133    |      | n=229    |      | n=346    |      |
|                | aantal   | %    | aantal   | %    | aantal   | %    | aantal   | %    |
| veldmuis       | 11       | 10   | 24       | 15,2 | 62       | 17,9 | 73       | 13,9 |
| woelmuis spec  | 31       | 28,2 | 53       | 33,5 | 107      | 30,9 | 180      | 34,3 |
| aardmuis       |          |      | 6        | 3,8  | 10       | 2,9  | 8        | 1,5  |
| dwergmuis      | 3        | 2,7  | 7        | 4,4  | 12       | 3,5  | 21       | 4    |
| haas/konijn    | 8        | 7,3  | 32       | 20,3 |          |      | 49       | 9,4  |
| vogel          | 57       | 51,8 | 33       | 20,9 | 140      | 40,5 | 175      | 33,4 |
| rest           |          |      | 3        | 1,9  | 15       | 4,3  | 18       | 3,5  |
| aantal prooien | 110      |      | 158      |      | 346      |      | 524      |      |

Op de Landschotse Heide zijn er resp. 11 en 36 braakballen geraapt (tabel 4).

Het najaar: Als we het aantal woelmuizen bij elkaar optellen dan zien we dat de twee winters elkaar niet veel ontlopen, resp. 47.2 tegen 42.9 %. Het aandeel vogels ligt in het tweede jaar 10 % lager. De restsoorten (Bosmuis, Dwergspits- en Bosspitsmuis) zijn waarschijnlijk

procentueel oververtegenwoordigd als gevolg van het geringe aantal braakballen.

Het voorjaar: Ook hier zien we dat de woelmuizen elkaar in beide winters niet veel ontlopen, resp. 71.6 ten 68 %. Er komt in beide jaren een gelijk aandeel haas/konijn bij en het aandeel vogels zakt weg. In de eerste winter iets meer dan in de tweede.

Tabel 4: Inhoud braakballen slaappleats Landschotse Heide winter 2001/ 2002 en 2002/2003.

| raapdatum          | 25-01-02 |      | 19-04-02 |      | 30-12-02 |      | 18-04-03 |    |
|--------------------|----------|------|----------|------|----------|------|----------|----|
| aantal braakballen | n=68     |      | n=92     |      | n=11     |      | n=36     |    |
|                    | aantal   | %    | aantal   | %    | aantal   | %    | aantal   | %  |
| veldmuis           | 21       | 19,8 | 43       | 31,4 | 1        | 4,8  | 13       | 26 |
| woelmuis spec      | 27       | 25,5 | 53       | 38,7 | 1        | 4,8  | 21       | 42 |
| aardmuis           | 2        | 1,9  | 2        | 1,5  | 7        | 33,3 |          |    |
| dwergmuis          | 4        | 3,8  | 10       | 7,3  |          |      | 2        | 4  |
| haas/konijn        |          |      | 12       | 8,8  |          |      | 5        | 10 |
| vogel              | 51       | 48,1 | 16       | 11,7 | 8        | 38,1 | 9        | 18 |
| rest               | 1        | 0,9  | 1        | 0,7  | 4        | 19,0 |          |    |
| aantal prooien     | 106      |      | 137      |      | 21       |      | 50       |    |



## Dankwoord

Zo'n telling kun je niet alleen uitvoeren. Daarom een woord van dank aan iedereen die heeft meegeholpen met de tellingen. Speciaal wil ik Dirk v Dingenen en Frans Huijbers vernoemen. Zonder hun inbreng zouden er beduidend minder telgegevens zijn verzameld.

Ook een woord van dank aan Brabants Landschap en SBB-De Kempen voor het verlenen van toestemming om de tellingen in hun gebieden te mogen uitvoeren en om de gebieden te mogen betreden tijdens het rapen van de braakballen.

## Literatuur:

Cornelissen H. 1987. Slaapplaats van Blauwe Kiekendieven op de Cartierheide, Zuidoost-Brabant. De Roodborsttapuit 6(1): 22-34.

Cornelissen H. 1988. Het voorkomen van de Blauwe Kiekendief in Zuidoost-Brabant, 1975/76 – 1986/87. De Roodborsttapuit 7(2): 61-71.

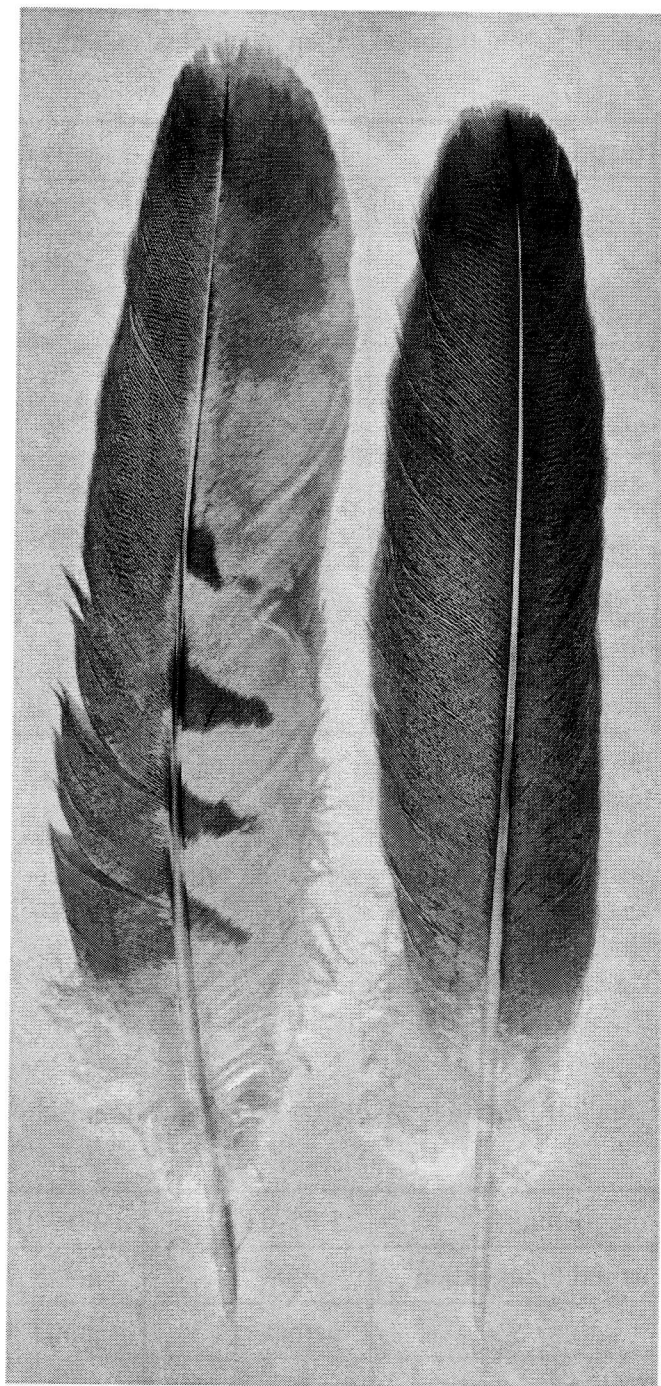
Ottens H.J. 1999. Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* foerageren en slapen in percelen ongedorste gerst in Drenthe. De Takkeling 7(3): 198-205.

Boedeltje G., Zijlstra M. 1981. Territorialiteit, biotoop- en voedselkeuze bij de Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* in de winter. Limosa 54 (1981): 73-80.

Manen W. van 1996. Demografie en voedsel van overwinterende Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in Drenthe. Limosa 69(1996): 9-12.

Wouters P. 2002. Slaapplaats van Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* op de Landschotse Heide voorjaar 2001. Uitgave VWG De Kempen.

Wouters P. 2003. Slaapplaatstellingen van Blauwe Kiekendieven en hun prooien in de Kempen in de winter 2001 – 2002. Blauwe Klauwier 29 (1): 6-15.



Staartveren van Blauwe Kiekendief (X)

Foto: Wim Deeben

De staartveren zijn tijdens het rapen van braakballen gevonden. De vondst bestond uit een halve staart (zes veren).

